شتێك لە مێژووی ئاوابوون … سەباح ڕەنجدەر

تێبینی:

ئەم نووسینە بیست و پێنج ساڵ پێش ئێستا نووسراوە، لە ژمارە (2)ی ڕۆژنامەی (ڕاپەڕین)دا، تشرینی یەکەمی 1991 بڵاوکراوەتەوە. لەبەر ئەوەی ڕۆژنامەکە زۆر ناوخۆیی بوو، لە شەقڵاوە دەردەچوو، بەشێوەیەکی دیاریکراویش دابەش دەکرا. دووبارە بڵاوکردنەوەی، بە لێزیادکردن و دەستکارییەوە بە پێویستییەك دەزانم بۆ پیشاندانەوەی تێڕوانینی سەرەتایی خۆم بۆ شیعر و شیعرییەت. ئەم خۆبوونییە فراوانترە لەوەی من لە بارەیەوەی دواوم. لە بنەڕەتدا یەك خۆبوونییە. بریتییە لە پەنجا پارچە، یان تابلۆ، بەڵام لە کاتی جیا جیادا نووسراون و کێشراون. لە ژێر سێ ناونیشاندا پێشکێش کراون. هێزی شیعر و دەربڕین و شیعرییەت لە هەر پەنجا پارچەکەدا لە یەك ئاستدان، بەڵام هێزی هارمۆنی و دەقئاوێزانی شێوەکاری لە بیست و پێنج پارچەی (ئەزموون)دا بە هێز و بەرجەستەترە لە دوو بەشەکەی تر.

1- ئەزموون: بریتییە لە بیست و پێنج پارچە. ساڵی 1985 – 1987 نووسراوە، لە گۆڤاری (ڕۆژی کوردستان)، ژمارە (72)ی ساڵی 1986 بڵاوکراوەتەوە.

2- شتێك لە مێژووی ئاوابوون: بریتییە لە یازدە پارچە. ساڵی 1989 نووسراوە، لە گۆڤاری (بەیان)، ژمارە (166)ی ساڵی 1990 بڵاوکراوەتەوە.

3- پەراوێز: دوو بەشە، بەشی یەکەم بریتییە لە پێنج پارچە. ساڵی 1986 نووسراوە. بەشی دووەم بریتییە لە چواردە پارچە ساڵی 1988-1989 نووسراوە، لە گۆڤاری (بەیان)، ژمارە (157)ی ساڵی 1989 بڵاوکراوەتەوە.

کۆی هەر سێ بەشەکە، هەوڵێکن بۆ چوونە ناو تاقیکردنەوەیەك و دەستپێشخەرییەکە لە شیعری نوێی کوردیدا، کە بە تێڕوانینێکی شێوەکاری نووسراوە: (عەبدوڵڵا سەڕاج) لە ژمارە (68) ی حوزەیران و تەمموزی 1978ی گۆڤاری (ڕۆشنبیری نوێ) بەناونیشانی: (میهرەجانی ڕەنگ و هێڵ لە پێشەنگای نالی دا) ئەمەی وەك دیاردە و ڕووداوێك لە شیعری کلاسیکی کوردیدا هێناوەتە بەر هەست و بینین و لەمەی

ک□یوەتەوە، کە (نالی) سوودی لە هونەری شێوەکاری وەرگرتووە. ئەم ئەزموونە (جیاوازە) لە سوود وەرگرتن، بەڵکو بە جیهانبینیی شێوەکاری نووسراوە. نەژاد خاوەنی: (کرۆکیجوانی – ئێستێتیکا)ی شیعر و شێوەکارییە، گونجانی ئەم دوو چەشنەی پێشکێش کردووە، ئاکو ئێستا شەش پێشەنگای کۆلاژیشی کردووەتەوە. وەك هاوگونجاندنی چەشن لە ماڵ و کتێبخانەکاندا هەڵدەگیرێت و دەمێنێتەوە، هەموو دیاردە و ڕووداوێکیش ئەفسانەیەکی تایبەتی خۆی هەیە و تێیدا دەژی، بەڵام لە پاش بیست و پێنج پارچەی یەکەمدا ئەزموونەکەی تاڕادەیەك دەوەستێنێت و پەرەی پێنادات، تا وەك دیاردە و ڕووداوێك بناسرێت و تەماشا بکرێت.

هەولێر 2016\10\1

* * *

(وەکو پەمۆ:
لە قۆزاخە و
لە مەکینە و
لە دار هەنەیشدا دەژی
تا ئەوەی لە پەرداخێکیش نقوم دەبێ
دەریا هەستێ ناگاتە گوێزینگانی)

لە پەیوەندییەکی ڕاسەوخۆ و زۆر تایبەتدا، بەفریشم بە لووتکەی سەرفرازی و چاوی سپی و هەمەڕەنگی دنیای تیشکداری نیشتیمان و نەتەوەم وەك لافاوی ژیلەمۆ و چپەی ناخ و لەرزەی گیان و کۆی ژیان دیوە و بۆیان دێمە خوارێ، بەتاسەیانەوە دەنووم بە نیازی خەونێکی دەسگیر. نیشتیمان و نەتەوەم، کەی لە واقیعێکی هەمەڕەنگدا دەتانبینم، لێوتان باوەشێ خەندە و چێژی ماچ و زمانتان مژدەی پەیام بگەیەنێت.
تا ئەم کەسانەی ئەمڕۆ کەمێ بیر لە ناداهاتووی ئێستایان بکەنەوە، کە دوێنێ لە لاپەڕەکانی کتێبی کۆی ژیان و زەمینەی مێژووییەوە خزان و لە زۆر بڵێیی قەڵەم هاڕمۆن ناشیرینی دەسمایەیانە. ئەوەی هەڵە بکات دەبێ بڕوای بە سزاش هەبێ. کەچی ئەم ڕووە هەڵبزڕکاوانە ئێستا قەڵەمیان لە قەڵەمتراشی کاروانسەرا و کاروانەڕێ تیژ دەکەن، لاریش لەوەدا نییە قەڵەمە ساردەکان لە گەرمایی دەتاوێنەوە، بەردەوامیان لە بوونیان نەزۆکترە.

(ئاوێنەکان بە دیوارەوە شکاون..
هەتاو ڕووتە، سایە بۆشە

پڕینگانی کچی ئاسمان
داری حەسرەتی لێ ڕوواوە)

ناخ پەرتکردن، کارە سەرەکییەکەت ڕووەو کزی و ئاوارەیی دەبات. ڕوونتر مەبەست دیار بکەین، لەبارترە ئەدیب لە کارە سەرەکییەکەی خۆیدا جێگۆڕکێ نەکات، چونکە ڕامان ناردن بەملاوبەولادا لە گرینگییەتیی کارە سەرەکییەکەت دادەشکێنێ و ناخت گران دەکات. بۆ وێنە، تۆ جووڵانەوەی شیعرێکی نوێبەخشت لە ڕامانتدا دەستەمۆ کردووە و ئەندازەی دوورییەکانت پێواوە و جەمسەرەکانت کۆکردووەتەوە، لە هەمان تەوەری کات و شوێنی پاڵەوانی ئەم شیعرەی تێدا بەڕێوەی بۆ ماڵی نووسین. خەریکی وەرگێڕانی شیعرێکی، ئەم وەرگێڕانە، بەشێك لە بنەڕەتیی شیعرە نوێبەخشەکەی خۆت لەناو شیعرە وەرگێڕدراوەکەدا دەتوێنێتەوە. وەرگێڕیش ئەم دەقە ئەدەبییە وەردەگێڕێت، لەگەڵ ناخی خۆیدا لە چەند خاڵێکدا یەکگرتنەوەیەکی گیانییان نێوانە و بەشێك لە کارە زیندووە هەستییەکانی جێنشینی هەرێمی ڕامانییەتی.
بە ڕوویەکی تر، ئەو ئەدیبەی فرەمێسکی چرای تێڕوانینی لە چەند کارێکی ئەدەبیدا دەڕژێنێ، بای ڕۆشنبیرییەکی کاریگەر بەروبوومی ڕەز و بێستانی هەوڵەکانی دەخاتە لار و لەنجەی بەردەوامی، دەنا کارەکانی دەچنە خانەی ئەدەبی ڕۆژانە و هەناسەی ئایندە لەدەست دەدەن و سەرەنجام، لە مێژووی داهێناندا هەوڵ بەتاڵ دەمێنێتەوە.
لەم چەند دێڕەدا دەمەوێ و ویستوومە پەنجە ڕووناکی ئەم چەند هێما جێگیرییانە بکەم هەر لە سەرەتای خوێندنەوەم لا دروست بووە. شاعیری: (شتێك لە مێژووی ئاوابوون) لە چەند لکێکی تریش کار دەکات و ناخی بەم لایەنانەدا پەرت کردووە، بەڵام تارمایی، گیانی زەرد نەکردووە و نیانیی داهێنانی ڕووەو ڕەنگڕێژتر سەردەخا بەرەو بڵندبوونەوەی خودی بابەتە کاریگەرەکان و تێکڕای جیاوازییەکانی ڕەگەزە پێکهێنەرەکانی گەردوون. ئەمەش کۆکردنەوەیەکە، کەم پەنجەی نووسین دەتوانێت و توانیویەتی لە سێبەری فیکر و دەسەڵاتی داهێناندا ئەمانە کۆبکاتەوە و وەك داهێنانیش وەربگیرێت و لێکدانەوەی بۆ بکرێت:
١ـــ شیعر
2- کۆلاژ
3ـــ ڕۆژنامەگەری
4ـــ وەرگێڕان
5ـــ ڕەخنەی ئیتنباعی
6ـــ لێکۆڵینەوەی ڕۆژنامەگەری و ئارکیۆلۆژی.

* * *

ئەم خەسڵەت و خاسییەتانەی لە: (نەژاد عەزیز سورمێ)ی ئێمەدا دیار کەوتوون، بە هەمان شێوە لە: (پۆل شاوێ)ی عەرەبیشدا دیارن. هەردووکیان ڕۆحی کۆمەڵگا و کولتووری خۆیان ناسیوە و مایەی دڵخۆشین و دەقەکانیان ئارەزووشکێنن. کەسی دووەم، کە خوێنەرە. دووچاری ڕامان و وردبوونەوەی گیانی و سەرسووڕمان دەکەن.

ئەوکاتەی لە سینگی کۆشیعری: (تاڤگەی مەند – 1987) دا هەناسەی ئێخەم خواردەوە، باری سەرنج و تێڕوانینم لە چەند لاپەڕێکدا گرد کردەوە، لەژێر ناونیشانی: (وێنەی مەند لە تاڤگەی مەند)دا، فلچە و پەڕەمووچی توانادارى ئێستێتیکیم لە شیعرەکاندا جووڵاندبوو، لە هێڵی ئەم ڕاوە وردانە گەڕابووم، تیشکدانەوەی ئاوێنە و سێبەری فیکر و نموونەی هونەری باڵای شاعیر بوون، بەڵام ئەفسووس لە ڕۆژنامەی: (هاوکاری و هەفتەنامەی پاشکۆی عێراق)دا دەرگای گەیاندن بە خوێنەرانی لە ڕوودا بەسترا.

کێ تاڵاوی خوارد؟
کێ تاڵاوی خو؟؟
کێ تاڵاو..؟؟؟
کێ تاڵ..؟؟؟؟
کێ ت..؟؟؟؟؟
ك..؟؟؟؟؟؟

ئەم شیعرە ڕستەیەکی ئەماژەییە. خۆی، خۆی دەخواتەوە. ئێجگار ئەندازەیی و شێوازییە. بە وریایی و ئاگاییەوە دۆخی ڕۆحی کۆمەڵگای کوردی و کوردستانمان وەك تەلارێکی نیشتەجێبوون لەناو شەڕی ناوەخۆدا پیشان دەدات، وردەکاری بیناسازی تێدا بەکارهاتووە، وردبوونەوەیە لە دیاردە و ڕووداوێك. دیارە و ڕووداوەکەش شەڕی ناوەخۆی شاخە، لە دەستپێکدا پرسیارە، پرسیار لە ناوێك، (کێ تاڵاوی خوارد). لە پێکهاتەی شیعرەکەدا وشە وشە دەخواتەوە، لە کۆتاییشدا تەنیا وشەی (ك) دەمێنێتەوە، هێمایە بۆ ناوی (کوردستان)، بە زمانی نهێنی وەڵامێکی هێمنە بۆ پرسیاری دەستپێك.

(ئەوان تینی کوورەی دەفیو
ئێمە شەختە..
ئەوان گیا
ئێمەش بەرخی دوو باقەگیا..)

ئەمە ئاماژەیە بۆ برایەتی: (کورد و عەرەب)، لە دوو نیشتیمانی

بەزۆر سەپێندراو و بەیەکەوە لکێندراودا. هەم لە ئاستی مامەڵەی فیکری، هەمیش لە ئاراستەی نیانی زمان و شیعرییەتدا، جیاوازە لەو برایەتییەی: (گۆران و لەتیف هەڵمەت) لە دەقەکانی خۆیاندا وەك تەبایی و هاوگونجاندنی ژیان باسیان کردووە.

دەقی: چیرۆکێکی برایەتی، دیوانی گۆران، ل: 320.

دەقی: داستانی برایەتی دوو ڕووبار، دیوانی لەتیف هەڵمەت، ل: 495.

(ئەوە هەناسەدان نەبوو
ئەوە ڕمانی چیا بوو..
چەخماخەی هەورەتریشقە و
فڕینی هەموو چۆلەکە و کۆترەکانی دنیا بوو.
ئەوە هەناسەدان نەبوو.)

ئەمەش خاڵی وشیارکردنەوە و ڕاگەیاندنی کارەساتی هەڵەبجەیە، بەهایەکە بۆ یاخیبوون. شیعری کوردی بەری کارەساتی هەمەجۆری نیشتیمان و نەتەوایەتیمان بووە. شیعریش لە هەموو بار و سەردەمەکاندا وەك بوونێکی فیکری لە ئاست ڕووداوە دیار و نادیار و مەییوەکانی نیشتیمان و نەتەوەدا بوونی خۆی لە چوارچێوەی ئێستێتیکیدا نمایش کردووە.

بەشێك لە شاعیران، دەستەوەستان نەبوون لە ئاست ئەم بەگژداچوونە فیکرییەدا، بەهەمان شێوە شیعریش بەردی شوورەی سەنگەر بوونە، هەموو کات گوللەی دیکتاتۆر لەم بەردەدا سارد بووەتەوە و ملکەچ بووە. لەناو ئەدەبی ئێمەشدا چەند شاعیرێك ئەو بەردە بوونە، وەك: جەمیل ڕەنجبەر، دڵشاد مەریوانی، جەلالی میرزا کەریم، شێرکۆ بێکەس، سامی شۆڕش، فەرهاد شاکەلی، ڕەفیق سابیر، مارف عومەر گوڵ، هەندرێن... تاد، (شتێك لە مێژووی ئاوابوون) ئەو مووچڕکەی دامێ، کە من لە شیعردا دەمەوێ و چاویشی پێ ڕوونکردمەوە، لە ناوەوەم ڕابمێنم و لە سنووری جووڵانەوەی پاڵەواندا، یەکانگیربوونی ئێستێتیکا و مانا و بنیاد و زمان ڕوونی ببینم.

١ـــ وشەی ئاسایی، بەڵام ڕۆڵێکی تر بە وشە دەدا و مۆسیقای جووڵانەوەی پیت گوێ ئارام دەکات، شیعری بێگەرد بە وشەی ناو ژیان دەنووسرێت و پەیوەندی و گونجاندنی نێوان وشە دەدۆزێتەوە و هێز دەداتە وشە، ئەمە گرینگترین خاڵی بینینە بۆ داهێنان، ئەوەی بە وشەی ناو فەرهەنگان بنووسێت، ئەگەر تەمەنی نووحیشی هەبێت و ژوورێك کتێب کەڵەکە بکات. تەنیا نووسین و خۆ بەفیڕۆدانە، داهێنان نییە.

٢ـــ وێنەی ڕوون و تا ڕادەیەك ئاشکرا، بنیاد و کەش و هەوای

وێنەکان نادەستەمۆ و خورپەدار دەکات و شوێنی کاتە ناکاتەکانی تێدا بە کراوەیی جێدەهێڵێت.

٣ـــ زمانی لە فۆرمێکی بێ گرێ، لە بەشەکانی وێنەدا چالاك و هەستیار کردووە.

٤ـــ یەك گیانیی بابەت لە سەرەتای شیعردا تا کۆتایی سەرەداوی بابەت بەرنادا، تا بە خوێنەری دەگەیەنێ، ئەم کات سەرەداوەکە بۆ خوێنەری نموونەیی جێی دەهێڵێ.

ئەم چەند جووڵانەوە شیعرییە هێمائامێزە ڕووی دیار و نادیاری کێشە ســــەرەکییەکانی داهێنـــــان و پێویســــتییە نیشتیمــــانی و نەتەوایەتییەکانمانە:

ئا ـــ هێڵی داهێنان، شیعر و کۆلاژ.

ب ـــ هێڵی پێویستییە مێژوویی و ڕۆژانەییەکان و هێزی خۆڕسکی داهێنەر لە چرکە زۆر تایبەتییەکانی نووسین و بەرجەستەکردندا.

(شتێك لە مێژووی ئاوابوون)، هەردوو هێڵەکەی هاوشان کێشاوە بۆ نادیارییەکی ئێستێتیکی و خۆی لەم خاڵ و هەستە ئێستێتیکییەدا دووپــاتکردووەتەوە، ئــەوەی لــە دووپــاتکردنەوەکەدا گرینــگ و دەرکەوتەیە پێداگرییە بۆ ئازادی سروشتیی ئەدەب.

شەقڵاوە 28/8/1991